

Certifieringsregler för fristående
sakkunniga kontrollanter av
tillgänglighet
Konsekvensutredning

Boverket juli 2009

Titel: Förslag till certifieringsregler fristående sakkunniga kontrollanter tillgänglighet, Konsekvensutredning
Utgivare: Boverket månad år
Upplaga: x (fylls i av informationsenheten)
Antal ex: xxx (fylls i av informationsenheten)
Tryck: Boverket internt/externt tryckeri (fylls i av informationsenheten)
ISBN: 978-91-85751-XX-X (fylls i av informationsenheten)
ISSN: Anges endast om den tillhör någon av serierna: (fylls i av informationsenheten)

Sökord: xxx (fylls i av biblioteket)
Dnr: 1122-428/2007

Publikationen kan beställas från:
Boverket, Publikationsservice, Box 534, 371 23 Karlskrona
Telefon: 0455-35 30 50 eller 35 30 56
Fax: 0455-819 27
E-post: publikationsservice@boverket.se
Webbplats: www.boverket.se

Rapporten finns som pdf på Boverkets webbplats.
Rapporten kan också tas fram i alternativt format på begäran.

©Boverket 2009

Innehåll

Förslag till certifieringsregler fristående sakkunniga kontrollanter tillgänglighet.....	5
Inledning.....	5
Om konsekvensutredningen	6
Problembeskrivning.....	7
<i>Kraven i lagstiftningen uppfylls inte.....</i>	7
<i>Orsaker till att kraven inte uppfylls.....</i>	7
<i>Hur ser situationen ut idag?.....</i>	8
Boverkets bemyndigande.....	9
Vad vill vi uppnå med reglerna?.....	9
<i>Boverkets sektorsansvar för genomförandet av handikappolitiken</i>	10
Kontrollsystemet och reglerna.....	11
<i>Om systemet med fristående sakkunniga kontrollanter</i>	11
<i>Vilka regler styr tillgänglighet och användbarhet?.....</i>	11
Beskrivning av föreskriftens innehåll.....	15
<i>Rubriken:.....</i>	15
1 §.....	15
2 §.....	15
3 §.....	16
4 §.....	18
5 §.....	19
6 §.....	19
7 §.....	19
8 §.....	20
9 §.....	23
10 §.....	23
11 och 12 §§.....	23
13 §.....	24
14 §.....	24
<i>Ikraftträdanderegler:.....</i>	24
Arbetet med föreskriftsförslaget	25
<i>Boverkets interna arbete.....</i>	25
<i>Externa insatser.....</i>	25
<i>Framtagande av förslaget</i>	26
Konsekvenser.....	27
<i>Regelförenkling</i>	28
<i>Miljö</i>	28
<i>Jämställdhet</i>	28
<i>Barn.....</i>	28
Kostnadsmässiga konsekvenser.....	28
<i>Ackrediterings- och certifieringsorgan</i>	28
<i>Kontrollanter</i>	29
<i>Byggherrar</i>	30
<i>Kommuner</i>	30
<i>Omfattning.....</i>	30

Certifieringsregler för fristående sakkunniga kontrollanter av tillgänglighet

Inledning

Boverket har tagit fram certifieringsregler för fristående sakkunniga kontrollanter av tillgänglighet. Reglerna träder i kraft 1 augusti 2009.

Kontrollen av en byggnads tekniska egenskaper kan enligt 9 kap. 9§ PBL (gällande) utföras på tre sätt:

1. som dokumenterad egenkontroll
2. av fristående sakkunniga
3. av byggnadsnämnden (om det finns särskilda skäl).

Boverket får skriva certifieringsregler för fristående sakkunniga kontrollanter enligt punkt 2. För att certifiering av fristående sakkunniga kontrollanter överhuvudtaget ska vara möjlig krävs att Boverket har skrivit certifieringsregler för aktuellt område.

Boverket har sedan tidigare skrivit certifieringsregler för fristående sakkunniga kontrollanter inom

- brand (BFS 1996:54, SAK)
- kulturvården (BFS 2006:6, KUL)
- energi (BFS 2007:5, CEX)

Byggprocessutredningens förslag

Förslaget till certifieringsregler är naturligtvis framtaget efter nu gällande rätt. Det kan nämnas att i byggprocessutredningens förslag ”Bygg – helt enkelt” (SOU 2008:68) finns förslag som berör kontrollfrågor. Enligt förslaget bygger kontrollen fortfarande i huvudsak på byggherrens egenkontroll, som kan kompletteras med kontroll av kvalitetsansvarig (kontrollansvarig, KA), eller av *särskilt sakkunnig*. De särskilt sakkunniga ska vara antingen certifierade eller uppfylla vissa föreskrivna kunskapskrav. Utredningen föreslår att förändringarna träder ikraft den 1 april 2010. De föreslagna bestämmelserna om bl.a. särskilt sakkunniga

kommer i så fall att tillämpas i ärenden om bygglov som kommer in till kommunen efter den 1 januari 2011.

Om denna konsekvensutredning

I denna rapport redovisar Boverket de konsekvenser som certifieringsreglerna för fristående sakkunniga kontrollanter av tillgänglighet förväntas medföra. Först beskrivs problembilder och vad vi förväntar oss att uppnå med reglerna. Därefter redogör vi för tillsyns- och kontrollsystemet enligt PBL, som kontrollantens arbete ju är en del av. Sedan följer en genomgång av föreskriften, paragraf för paragraf, med förklaringar till och motiv bakom reglerna. Slutligen beskrivs konsekvenser och ekonomiska konsekvenser indelat efter berörd aktör.

Tillgänglighet – och användbarhet

Kraven enligt bygglagstiftningen gäller *tillgänglighet och användbarhet*. I denna rapport har vi på några ställen i texten, där vi bedömer att det inte kommer att orsaka någon förvirring om vad som gäller, förkortat det till ”tillgänglighet”. Detta är av rent texthanteringsmässiga skäl.

Problembeskrivning

Kraven i lagstiftningen uppfylls inte

I bygglagstiftningen finns krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Kraven är relativt långtgående, framför allt när det gäller uppförande (nybyggnad) av byggnader. Den byggda miljöns tillgänglighet och användbarhet skulle vara god om reglerna följdes och tillämpades på avsett sätt. Men just regelefterlevnaden är ett problem.

Detta har bl.a. visat sig i de räntebidragsärenden som Boverket tidigare hanterade. Från 1993 t.o.m. 2007 fick Boverket in 540 överklagade ärenden och en majoritet av dem hade brister i uppfyllelsen av tillgänglighetskraven. Under de åren kunde man söka generella stöd för bostadsbyggande, ett sådant stöd var räntebidraget. Det gällde för både ny- och ombyggnad, och i samband med beviljandet granskades bl.a. att projektet uppfyllde kraven på tillgänglighet enligt bygglagstiftningen. Om den som fick avslag överklagade Länsstyrelsens beslut prövades ärendet av Boverket som sista instans, d.v.s. verket gjorde en bedömning av kravuppfyllelsen.

Nu, liksom tidigare, får vi också in uppgifter från andra håll om nya byggnader som har stora brister i tillgänglighet och inte uppfyller kraven enligt gällande lagstiftning. Samma problem finns vid ändring av byggnad (ombyggnad) där det även kan handla om att tillgängligheten försämras i samband med ändringen.

En prioriterad fråga

Att den förbättrade tillgängligheten och användbarheten för personer med funktionsnedsättningar i samhället är högt prioriterad har befasts i och med nationella handlingsplanen för handikappolitiken, ”Från patient till medborgare”¹, och efter den även i andra avsiktsförklaringar. Handlingsplanen tar som en del upp att den lagstiftning som redan finns på området måste få bättre genomslag.

Orsaker till att kraven inte uppfylls

Brist på egenintresse

Det viktigaste skälet till att kraven inte uppfylls är att byggherrarna inte alltid har ett egenintresse av att uppfylla tillgänglighetskraven. Ofta ser man dem som en belastning, en fördyring som man inte kan ”räkna hem”. I en av förstudierna som genomfördes inom detta arbete beskriver en konsult, som jobbar som tillgänglighetssakkunnig, att det bland byggherrar förekommer uppfattningen att det 8:e tekniska egenskapskravet, d.v.s. tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, enligt 2 § BVL² inte är lika bindande som de övriga! Därför är byggnadsnämndens bevakning av byggherrarnas förutsättningar att uppfylla kraven särskilt viktig, och behovet av att utnyttja fristående sakkunnigkontroll är förhållandevis stort.

¹ Regeringens proposition 1999/2000:79

² Lagen (1994:847) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, m.m.

Kravuppfyllelsen prövas inte

Att ett projekt uppfyller BVL:s krav på tillgänglighet och användbarhet omfattas inte av den prövning som byggnadsnämnden gör enligt systemet för tillsyn och kontroll enligt 9 kap PBL³. De tekniska egenskaperna, bl.a. tillgängligheten, behandlas i samband med byggnämnan. Det finns ingen formell prövning kopplad till byggnämnan. Detta beskrivs vidare i avsnittet *Kontrollsystemet och reglerna*.

Möjligheten att söka räntebidraget, som nämndes tidigare, har upphört och i och med det även den möjlighet till granskning av tillgängligheten som då fanns.

Hur ser situationen ut idag?

En rundfrågning som Boverket gjorde hos ett antal kommuner visade att inte många använder sig av fristående sakkunnigkontroll av tillgänglighet. Enligt andra informella uppgifter är användandet av kontrollanter olika vanligt i olika delar av landet – generellt sett används de betydligt mer i södra Sverige än i norra. Genom rundfrågningen märkte vi dessutom att det råder en viss osäkerhet kring systemet med fristående sakkunnigkontroll och hur det kan användas.

Rundfrågningen genomfördes under januari-februari 2008. Frågorna gick till ett antal byggnadsnämnder, ca 30 st., och förmedlades via FSB (Föreningen Sveriges byggnadsinspektörer). Boverket fick in svar från 17 av de tillfrågade kommunerna.

Vi frågade om man använder sig av kontroll av fristående sakkunnig och vi uppmanade den svarande att observera att det inte gällde kontroll som är del av byggherrens egenkontroll, även om den görs av en sakkunnig. Vi undrade också i vilken utsträckning kontrollen sker och för vilken typ av projekt. En av frågorna gällde hur man bedömer den fristående sakkunnige kontrollanten.

Endast tre av kommunerna uppger att de använder sig av den strikta rollen fristående sakkunnig kontrollant, som den beskrivs i ”Boken om lov, tillsyn och kontroll”⁴. Det är större kommuner (70 000 invånare eller fler). Det är få ärenden per år (<5) och det handlar om ”allmänna lokaler” och att man ser ”problem i handlingarna”. Två av kommunerna anger att den sakkunnige bedöms efter personliga referenser, d.v.s. man känner (till) personen och hans/hennes erfarenhet.

En (1) kommun (med fler än 100 000 invånare) uppger att man alltid kräver fristående sakkunnigkontroll av tillgängligheten när det gäller ”allmänna lokaler”. Kravet skrivs in i kontrollplanen. Av den som ska vara fristående sakkunnig kräver man att han/hon kan redovisa lämplig erfarenhet och kunskaper. Byggnadsnämnden gör en grundlig prövning.

10 av 17 kommuner svarar att de inte använder sig av kontroll av fristående sakkunnig. Både större och mindre kommuner finns i denna grupp.

Systemet med fristående sakkunnig kontrollant beskrivs längre fram under rubriken *Kontrollsystemet och reglerna*. Några kommuner i rundfrågningen beskriver en sakkunnigfunktion som verkar vara ett mellanting mellan kontroll på byggnadsnämndens initiativ och egenkon-

³ Plan- och bygglag (1987:10)

⁴ Boverket 2004

troll. Det kan t.ex. vara att man kräver att en sakkunnig som byggnadsnämnden har valt ska kopplas till projekteringen, eller ett en sakkunnig som finns hos kommunen (t.ex. tillgänglighetsrådgivare) ska ”bevaka” projekteringen.

Boverkets bemyndigande

Boverkets bemyndigande att skriva certifieringsregler för fristående sakkunniga kontrollanter finns i 17 § 4st PBF⁵. Bemyndigandet är inte nytt, men har inte utnyttjats för området tillgänglighet tidigare.

Vad vill vi uppnå med reglerna?

Regelefterlevnad

Att certifieringsregler tillkommer innebär inte någon förändring av tillgänglighetskraven som sådana. Men som nämnts tidigare är regelefterlevnaden ett problem. Den effekt som man framför allt önskar uppnå är att regelefterlevnaden ökar avseende bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet. Certifieringsreglerna kommer att kunna underlätta processerna i samband med fristående sakkunnigkontrollen, vilket skulle kunna medföra att användningen av kontrollantfunktionen ökar. Detta kan i sin tur ge frågan ett ökat fokus och att byggherrar får tydligare signaler om vad som krävs. En förutsättning för detta är att kommunerna verkligen utnyttjar möjligheten att begära fristående sakkunnigkontroll. Detta förutsätter i sin tur att man i kommunerna har tillräcklig kännedom om kontrollsystemet, vilka möjligheter som finns inom det och hur man bäst använder sig av dem. När certifieringsreglerna träder i kraft är det därför lämpligt att samtidigt informera om hur kontrollsystemet är tänkt att fungera i sammanhanget, för att i den utsträckning det är möjligt påverka så att den önskade effekten nås.

Behov av certifieringsregler för detta område har även tidigare belysts t.ex. i Boverkets omvärldsanalys 2005, ”När vi de handikappolitiska målen?”⁶, och i uppdraget ”Tydligare bestämmelser om enkelt avhjälpna hinder” 2007⁷.

Problemet med byggherrens bristande egenintresse av att uppfylla kraven, som beskrivits tidigare, finns även inom området kulturvärden. Boverket har redan gett ut föreskrifter för certifiering av sakkunniga för kulturvärden (varsamhet): BFS 2006:6 KUL. För att undvika risken att man uppfattar det som skillnader i dignitet mellan områdena kulturvärden och tillgänglighet ser vi det som viktigt att det finns certifieringsregler även för området tillgänglighet.

Tydligare vilka krav som kan ställas på den sakkunniga kontrollanten

Kommuner har i olika sammanhang framfört till Boverket att man upplever att det är ett problem att kontrollanternas kompetens inte styrs

⁵ Plan- och byggförordning (1987:383)

⁶ dnr 211-3129/2005

⁷ dnr 10112-3005/2007

upp tydligare. Man kan hamna i situationer där byggherren ifrågasätter förfarandet.

Enligt 17 § PBF ska den fristående sakkunniga kontrollanten ha den utbildning och erfarenhet som behövs och vara lämplig för uppgiften. Boverket har i Boken om lov, tillsyn och kontroll, avsnitt 7.7.3 skrivit allmänna råd om kompetens hos fristående sakkunniga kontrollanter.

Med certifiering blir det möjligt att välja en certifierad kontrollant när en fristående sakkunnig ska utses och ingen särskild bedömning behöver då göras. I de fall man vill använda sig av en icke-certifierad kontrollant behöver byggnadsnämnden göra en egen bedömning och då kan man använda certifieringskraven som vägledning. Den personliga kännedomen om kontrollantens kompetens och erfarenhet av den aktuella typen av projekt kan dock tillskrivas större vikt än vad som är fallet vid en mer formell meritvärdering i samband med en certifiering. Genom certifieringsreglerna kommer det alltså att finnas bättre underlag för byggnadsnämnden att göra sådan bedömning av en icke-certifierad person.

Kompetenshöjning

En mycket viktig och kanske avgörande faktor för att få bättre genomslag för lagstiftningen är att de som tillämpar den har tillräcklig kompetens. Idag finns kompetensbrister på området, vilket försvårar och fördröjer arbetet med att uppnå god tillgänglighet och användbarhet av den byggda miljön. De som blir certifierade är dokumenterat kunniga på området. De skulle kunna bistå med sin kunskap även i andra processer än kontroll- och tillsynsprocessen. En certifiering av sakkunniga kontrollanter kan alltså bidra till att stärka tillgänglighetskompetensen allmänt sett genom att man underlättar för byggherrar, fastighetsägare, projektörer, utförare och kommuner att fastställa att de personer man anlitar har rätt kompetens.

Vi räknar också med att möjligheten till certifiering kommer att innebära ökad efterfrågan på utbildning inom området, dels som påbyggnadsutbildningar, dels inom befintliga utbildningar. Fler och förbättrade utbildningar ger möjlighet till kompetenshöjning, även för dem som inte avser att certifiera sig.

Boverkets sektorsansvar för genomförandet av handikappolitiken

Något som kan vara värt att nämna i sammanhanget är om och i så fall hur Boverkets särskilda ansvar för genomförandet av handikappolitiken påverkar frågan. Många uppfattar att vi utifrån vårt sektorsansvar kan eller ska agera på särskilt sätt eller fristående i frågor som handlar om tillgänglighet. Men sektorsansvaret innebär att frågorna ska finnas med som en naturlig del och genomsyra vår ordinarie verksamhet. Det handlar alltså inte om ett separat uppdrag utan om att **införliva** tillgänglighetsaspekten i vårt arbete.

Kontrollsystemet och reglerna

Om systemet med fristående sakkunniga kontrollanter

Kontroll- och tillsynssystemet enligt PBL är uppbyggt så att det är byggherren för ett projekt som ansvarar för att de tekniska egenskapskraven enligt BVL uppfylls. Byggherren ska säkerställa detta genom dokumenterad egenkontroll av projekteringen. Kommunen, byggnadsnämnden, gör inte någon formell prövning av ifall de tekniska egenskapskraven är uppfyllda eller inte.

I projektets kontrollplan ska det enligt 9 kap. 9 § PBL bl.a. anges vilken kontroll som ska utföras. Vid byggsamrådet, mellan byggherren och kommunen, diskuteras projektets kontrollplan, som sedan beslutas av byggnadsnämnden. Det ska då göras en genomgång av de åtgärder för besiktning, tillsyn och övrig kontroll som är nödvändiga för att byggnaden ska kunna antas komma att uppfylla samhällskraven.

Kontrollen av en byggnads tekniska egenskaper kan utföras på tre sätt:

1. som dokumenterad egenkontroll
2. av fristående sakkunniga
3. av byggnadsnämnden (om det finns särskilda skäl).

Om byggnadsnämnden bedömer att projekteringen är bristfällig, bör byggnadsnämnden *i första hand* råda byggherren att se över projekteringen (1).

Om så behövs, kan byggnadsnämnden kräva fristående sakkunnigkontroll av projekteringen eller delar av den (2). Kontrollanten anlitas av byggherren, på byggnadsnämndens initiativ. Det är inte något krav att en fristående sakkunnig kontrollant ska vara certifierad. Om sakkunnigkontroll ska utföras av någon som inte är certifierad ska kontrollanten godkännas för uppgiften av byggnadsnämnden. Byggnadsnämnden ska då göra en bedömning av den sakkunniges kunskap, kompetens och lämplighet.

Det kan i speciella fall vara byggnadsnämndens kontrollant (3) som utför kontrollen, men detta bör ske endast i undantagsfall⁸. Om kontroll ska ske genom byggnadsnämnden är det viktigt att notera att kontrollen då inte är myndighetsutövning utan uppdragsverksamhet.

Byggnadsnämnden uppträder i dessa fall på samma villkor som en fristående sakkunnig kontrollant, det gäller både beträffande ansvaret för åtagandet och för möjligheten att ta ut arvode för utfört arbete. Det bör understrykas att då en tjänsteman vid byggnadsnämnden utför kontroll inom ramen för kontrollplanen måste detta ske på ett sådant sätt att byggnadsnämndens opartiskhet i tillsynen av projektet inte ifrågasätts. Att tjänstemannen sedan kan vara jävig vid nämndens handläggning i frågor som berör det han gjort är närmast självklart.

Vilka regler styr tillgänglighet och användbarhet?

Regler om tillgänglighet och användbarhet finns i 2 § 8 p BVL, som ett av de tekniska egenskapskraven. De gäller för alla byggnadsverk och vid både uppförande, ändring och underhåll. Det finns sedan närmare

⁸ Boken om lov, tillsyn och kontroll, avsnitt 7.7.3

bestämmelser om tillgänglighet och användbarhet i 12 § BVF⁹. Förordningens krav gäller endast för *byggnader* som innehåller bostäder, arbetslokaler eller lokaler till vilka allmänheten har tillträde.

I 3 kap. 15 § 1st 5 p PBL finns regler för tomter som tas i anspråk för bebyggelse och i 3 kap. 18 § PBL finns krav på allmänna platser och områden för andra anläggningar än byggnader.

Dessutom finns retroaktiva krav på undanröjande av enkelt avhjälptra hinder i 17 kap. 21a § PBL.

Kraven, som är minimikrav, har preciserats i olika föreskrifter: 12 § BVF och i 3:15 PBL har preciserats i BBR¹⁰, 3:18 PBL har preciserats i ALM¹¹ och 17:21a § PBL har preciserats i HIN¹². I BBR finns tillgänglighetsregler främst i avsnitt 3 men även i avsnitt 6, 7 och 8.

Vad omfattas av kontrollen?

Kontroll som utförs av fristående sakkunnig enligt 9 kap. 9 § PBL kan bli aktuell endast i projekt som är byggnämanspliktiga, eftersom byggnämnan är det första ledet inför bestämmelserna av kontroll enligt nämnda lagrum. Vad som är byggnämanspliktigt framgår av 9 kap 2 § PBL.

Tomter som tas i anspråk för bebyggelse är inte byggnämanspliktiga, de omfattas därför inte av kontrollen. Det kan vara värt att notera att uppfyllelsen av kraven på tillgänglighet och användbarhet på tomt enligt PBL 3:15 prövas i samband med bygglov.

Byggnämansplikt finns inte heller för åtgärder på allmänna platser eller på områden för andra anläggningar än byggnader¹³. Underhåll liksom retroaktiva åtgärder är normalt inte heller byggnämanspliktiga. Återstår då uppförande och ändring av byggnader och vissa särskilt uppräknade byggnadsverk i 8 kap. 2 § PBL. Med tanke på att 12 § BVF endast gäller byggnader som innehåller bostäder, arbetslokaler eller lokaler till vilka allmänheten har tillträde, så ser Boverket det som rimligt att begränsa den certifierade fristående sakkunniges kontroll till att omfatta byggnader som uppförs eller ändras. Ändring omfattar både tillbyggnad och annan ändring.

Enligt Boverkets bedömning ingår i byggnaden även det som finns i anslutning till och som hör till byggnaden. Det kan exempelvis vara en entrétrappa eller –ramp. Annan trappa eller ramp på tomten omfattas inte av de regler som ställs på byggnaden och därför heller inte av kontrollen.

Det kan nämnas i sammanhanget att åtgärder som utförs enligt kraven i bestämmelserna om *enkelt avhjälptra hinder* sällan är byggnämanspliktiga. Bedömningar av åtgärder enligt HIN är alltså i de flesta fall inte föremål för kontroll av fristående sakkunniga.

⁹ Förordning (1994:1215) om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk, mm

¹⁰ Boverkets byggregler, BFS 1993:57

¹¹ BFS 2004:15

¹² BFS 2003:19

¹³ Områden för andra anläggningar än byggnader kan t ex vara fritidsområden, golfbanor, campingplatser, friluftsbad, parkeringsplatser utomhus.

När görs kontrollen?

Som beskrivits tidigare initieras eventuell kontroll i samband med byggsamrådet. När i tiden byggsamrådet sker påverkar alltså när kontrollen kan ske. Det är bra om kontroll sker i tidiga skeden, d.v.s. redan i projekteringsskedet. Men den fristående sakkunnige kontrollanten kan anlitas under olika skeden, alltifrån projekteringsskedet till när byggnaden är färdigställd.

Hur ställs kraven?

Närmare om tillämpningen av kraven på tillgänglighet och användbarhet anges i BBR, som gäller vid uppförande av byggnad (nybyggnad) och för den tillbyggda delen vid tillbyggnad. Kraven i föreskrifterna ställs som verifierbara funktionskrav. Hur man kan uppfylla funktionskraven kan anges i de allmänna råden. Men det krävs också bedömningar av den specifika situationen för att kunna tillämpa kraven och göra de tolkningar som behövs. Det är alltså viktigt att den som ska göra bedömningarna om föreskrifternas krav är uppfyllda har tillräcklig kunskap både om tillgänglig utformning och om vad som kan krävas utifrån lagstiftningen.

För annan ändring (annan än tillbyggnad) av byggnad ska kraven på tillgänglighet tillämpas med hänsyn till ändringens omfattning och byggnadens förutsättningar, enligt 14 § BVF. Bindande föreskrifter finns inte men Boverket har skrivit allmänna råd för ändring, BÄR¹⁴. Vid tillämpningen måste man kunna väga samman de olika krav som ställs och helhetsbedöma tillgänglighetslösningarna.

¹⁴ Allmänna råd 1996:4

Beskrivning av föreskriftens innehåll

Rubriken:

Rubriken tydliggör att det handlar om certifiering för att kunna jobba i rollen som fristående sakkunnig kontrollant och att kontrollen gäller tillgänglighet och användbarhet.

Motiv:

Boverket har bemyndigande att skriva föreskrifter om certifiering av **fristående** sakkunniga kontrollanter. Det finns inte något bemyndigande att skriva föreskrifter för kontrollanter inom egenkontrollen. Med *fristående* avses att personen varken har deltagit i projekteringen eller utförandet av byggprojektet.

En fristående sakkunnig kontrollant kan vara certifierad (förutsätter att Boverket har gett ut föreskrifter), alternativt så bygger det på att byggnadsnämnden godtar en föreslagen person som fristående sakkunnig kontrollant. Att personen verkligen är fristående får byggnadsnämnden titta på i varje enskilt byggärende. Det kan av naturliga skäl inte prövas av certifieringsorganet i samband med ansökan om certifiering.

1 §

Detta är en portalparagraf till certifieringsbestämmelserna. Reglerna gäller certifiering för att kunna kontrollera bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. I paragrafen beskrivs vad den fristående sakkunniga kontrollanten ska göra, vidare förklaras vad allmänna råd är och vad som menas med olika termer som används.

Motiv:

Den fristående sakkunniga kontrollanten ska kontrollera om bygglagstiftningens krav uppfylls eller inte och lämna intyg om detta. Det ingår inte inom rollen som fristående sakkunniga kontrollant att föreslå alternativa lösningar som skulle kunna uppfylla kraven ifall de inte är uppfyllda.

2 §

Bestämmelsen tydliggör att det handlar om enbart en (1) nivå för certifiering, och att det gäller kontroll av just byggnader. Man anger också i vilka skeden den fristående sakkunniga kontrollanten kan komma att jobba och att det gäller både vid uppförande och vid ändring av byggnad.

Motiv:

I övriga personcertifieringsregler som Boverket har gett ut finns olika nivåer för behörighet. Vi har övervägt att ha olika nivåer även i dessa regler, t.ex. uppdelning på uppförande/ändring eller efter objektets storlek. Det förutsätter dock att det går att på ett bra sätt lägga fast hur man fördelar kontrollen till de olika nivåerna. Vid diskussioner i expert- och referensgrupper var man i stort sett överens om att det är svårt att just komma fram till vad som är avgörande för att ett projekt ska omfattas av den ena eller andra nivån på kontroll. Man menade också att behovet av

fristående sakkunnig-kontroll framför allt finns i de mer komplicerade ärendena. Behovet av kontrollanter med en lägre nivå av certifiering skulle alltså bli litet. I de certifieringsregler där olika nivåer finns kan man också se att relativt få har blivit certifierade för de lägre nivåerna av certifiering.

Slutligen innebär en (1) nivå också ett enklare certifieringssystem.

3 §

Här ställs krav på att man i grunden har en högskoleutbildning som arkitekt eller som ingenjör med byggnadsteknisk inriktning. Kravet är examen på kandidatnivå eller högre. Inredningsarkitekt, landskapsarkitekt eller fysisk planerare (planarkitekt) innefattas inte av reglerna.

Likvärdiga utbildningar godtas också, vilket ger möjligheter för t.ex. personer med äldre motsvarande examina att uppfylla kraven. I enlighet med tjänstedirektivet så införs en ömsesidighetsklausul. D.v.s. en regel som innebär att motsvarande utbildningar i annat EES-land eller Schweiz godtas.

Motiv:

Den certifierades arbetsuppgifter

Normalt är den fristående sakkunnige kontrollantens uppgift att utifrån projekthandlingarna – ritningar och beskrivningar – kunna bedöma om den färdiga byggnaden kan komma att uppfylla bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet. Kontrollen kan gärna ske tidigt, under projekteringen, men kan också handla om att bedöma en redan utförd utformning på plats. Exakt hur arbetsuppgifterna blir beror på det material som finns vid byggsamrådet.

Sammanvägningen av olika funktioner utifrån olika behov och att kunna omsätta den i en fysisk miljö är en av arkitekternas självklara arbetsuppgifter. Den fysiska miljön ska också kunna bilda en fungerande helhet utifrån de varierande förutsättningarna. Att ha kompetensen att hantera detta arbetssätt ser Boverket som en förutsättning för att även kunna *bedöma* utformningar av fysiska miljöer. Fristående sakkunnig-kontrollen innebär att man gör en självständig granskning av en om en utformning uppfyller bygglagstiftningens krav, inte om att tillföra särskild kunskap om olika alternativa lösningars effekter. Den fristående sakkunnige kontrollanten är inte en konsult eller rådgivare. Vi anser att en sakkunnig kontrollant av tillgänglig och användbar utformning behöver ha arkitektbakgrund. För att kunna avgöra utifrån projekthandlingar hur en redovisad lösning kommer att fungera som färdig utformning krävs utbildning och träning i det arbetssättet.

Att den som certifieras dessutom måste ha erfarenhet av att arbeta med frågorna är väldigt viktigt. Det är vid tillämpningen av bestämmelserna som man skaffar sig den kompetens som behövs. Även ingenjörer med bygginriktning som jobbar på arkitektkontor kan ha tillräcklig ingång i detta arbetssätt. Kravet på praktisk erfarenhet medför att de ingenjörer som kan komma ifråga är de som har jobbat/jobbar inom arkitekternas verksamhetsområde. För dem som har masterexamen arkitekt (eller äldre motsvarande examen) ställs kraven lägre, tre år istället för fem, eftersom vi bedömer att de har uppnått tillräcklig

sammanlagd kunskap, kompetens och erfarenhet på området efter den tiden.

Det är viktigt att komma ihåg att kontrollanten inte ska bedöma tillgängligheten som sådan utan i vilken mån en lösning uppfyller lagstiftningens krav. De krav på tillgänglighet och användbarhet som ställs i bygglagstiftningen har som utgångspunkt att kunna åstadkomma en av samhället accepterad nivå på tillgänglighet och användbarhet, och kraven är minimikrav. Nivån har inte som mål att innebära full tillgänglighet för alla, utan att kunna en vara en nivå som fungerar så generellt som möjligt för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Det kan inte alltid bli de optimala lösningarna, utan det handlar om lösningar som kan fungera i en gemensam miljö. Även i bostäder är utgångspunkten att man som generella krav har en accepterad "utgångsnivå" på tillgänglighet och användbarhet. Den enskilda bostaden kan sedan anpassas för just den boendes individuella behov med stöd av lagen om bostadsanpassningsbidrag.

Kraven på tillgänglighet och användbarhet enligt bygglagstiftningen anges, som beskrivits tidigare, i lag, förordning och föreskrifter. Utöver det finns allmänna råd, handböcker och viss praxis som vägledning till hur kraven tillämpas. Det säger sig självt att det inte kan finnas detaljerade heltäckande beskrivningar av alla de situationer där lagstiftningen ska tillämpas. Tillämpningen förutsätter att man kan dra slutsatser utifrån resonemang och applicera det på nya situationer, och att man självständigt kan göra *nya* relevanta bedömningar utifrån olika givna förutsättningar. Boverket menar att en person med akademisk utbildning har tränats i just dessa förmågor.

4 §

Här anges ett undantag från utbildningskravet enligt 3 § för dem som har genomgått och har kompetensbevis från minst 44-veckors heltidsutbildning till tillgänglighetskonsult.

Motiv

Boverket har valt att även innefatta dem som utbildades till tillgänglighetskonsulter under åren 1996-2003. En sådan utbildning genomfördes på Lernia Hadar och den hade en särskild inriktning mot just den byggda miljöns tillgänglighet och användbarhet. Den togs fram med syfte att öka kompetensen inom detta område och genomfördes sex gånger. De som har kompetensbevis från utbildningen och som därefter är aktiva som tillgänglighetskonsulter eller -rådgivare har alltså flera års erfarenhet av arbete inom detta område. De innehar en särskild kompetens.

Andra kompetenser

Personer som inte uppfyller kraven på utbildning enligt 3-4 §§ omfattas inte av reglerna. De skulle i så fall ha kommit in i certifieringssystemet med intyg om specialkunskap och/eller lång erfarenhet inom området. Eftersom certifieringsorganen inte rakt av kan godta sådana intyg skulle detta innebära problem i certifieringssystemet. Det skulle i så fall krävas särskilda rutiner kring hanteringen. Eftersom ett av målen med denna föreskrift är att förtydliga och stärka kompetensen på området (se avsnitt

tidigare om *Kompetenshöjning*) är det viktigt att få ett tydligt system. Vi har valt att inte skriva in någon öppning i certifieringsreglerna för dem som inte uppfyller utbildningskraven. Man kan i sammanhanget jämföra med certifieringsreglerna KUL¹⁵. I KUL finns en övergångsbestämmelse som ger möjlighet för dem som inte uppfyller kravet på grundutbildning att certifiera sig. Men alla som hittills har certifierats enligt KUL har uppfyllt grundutbildningskravet, övergångsbestämmelsen har alltså ännu inte tillämpats.

När det gäller arbetsterapeuterna så tar deras utbildning och verksamhet avstamp i en annan del av tillgänglighetsproblematiken och har en annan inriktning i frågorna än det som vi har beskrivit i resonemanget här ovan. Deras kompetens har huvudsakligen fokus i den enskilda individen och hans eller hennes möjligheter till tillgänglighet och användbarhet. Vi vill dock framhålla att arbetsterapeuterna har en mycket viktig funktion i arbetet med tillgänglighets- och användbarhetsfrågorna, men inte nödvändigtvis som fristående sakkunniga kontrollanter av byggnader.

De som redan idag jobbar som sakkunniga i tillgänglighet, men inte uppfyller kraven för att certifiera sig, kommer inte att bli helt utestängda från verksamhetsområdet. Det är endast för funktionen *fristående sakkunnig kontrollant* som certifieringsreglerna gäller. Byggnadsnämnden kan även godta icke-certifierade kontrollanter, enligt 9 kap PBL.

5 §

I bestämmelsen ställs krav på praktisk erfarenhet.

Motiv:

Praktisk erfarenhet är en viktig del i systemet med certifiering. Av 17 § PBF framgår att den sakkunnige kontrollanten ska ha den utbildning och erfarenhet som behövs och vara lämplig för uppgiften. För att bli certifierad fristående sakkunnig kontrollant måste man ha erfarenhet av att jobba med projektering och att då tillämpa eller bedöma tillgänglighetskraven. Det är genom att i praktiskt arbete konfronteras med problematiken vid tillämpning av kraven som man får förståelse för hela frågeställningen. Att kunna bedöma en föreslagen utformning är en annan relevant erfarenhet. Se vidare under Motiv till 3 §.

Det är också viktigt att ha erfarenhet både av uppförande och av ändring av byggnad. Generellt sett är problemställningen mer komplicerad för ändringar, och här finns också en koppling till att föreskriften föreslår endast en nivå av kontroll: den som certifieras måste kunna hantera alla typer av ärenden.

Den som är certifierad enligt dessa regler ska för byggnader som ändras endast kontrollera uppfyllandet av kravet på tillgänglighet och användbarhet enligt 14 och 15 §§ BVF. Det innebär att tillgänglighetskravet ska bedömas i förhållande till ändringens omfattning och byggnadens förutsättningar. Uppfyllelsen av verksamhetskravet eller eventuellt krav på förbud mot förvanskning (enligt 3 kap 10 och 12 §§

¹⁵ Boverkets föreskrifter och allmänna råd om certifiering av sakkunniga kontrollanter av kulturvärden vid ändring av byggnadsverk (BFS 2006:6, KUL)

PBL) kontrolleras av en KUL-certifierad. Det är alltså viktigt att använda sig av kontrollanter för båda områdena när man har behov av bedömning av båda sakfrågorna. Avgörandet av den slutliga sammanvägningen av de båda kontrollanternas bedömningar beslutas av byggnadsnämnden.

6 §

För sökanden som omfattas av 4 § (tillgänglighetskonsulter) gäller särskilda krav på praktisk erfarenhet. Man behöver inte ha skaffat sig erfarenhet genom projektering, å andra sidan ska man ha längre erfarenhet (10 år).

7 §

Regeln anger att den praktiska erfarenheten måste styrkas genom intyg.

Motiv:

Det är viktigt i ett certifieringssystem att olika påståenden styrks och i detta fall sker det genom ett intyg.

8 §

Regeln anger att lämpligheten för uppgiften ska styrkas.

Motiv:

En viktig komponent i systemet med certifiering är att det ställs krav på lämplighet för uppgiften. Det handlar om trovärdigheten för certifieringssystemet och då är det viktigt att intygsgivaren har eller har haft en nära arbetsrelation med den som önskar bli certifierad.

Skrivningen i denna paragraf kan försvåra för personer, som i och för sig uppfyller föreskriftens krav på utbildning och erfarenhet, att komma in i systemet om de sedan tidigare inte fungerat väl i hanteringen av tillgänglighetskravet.

9 §

Regeln anger vilka författningar som man behöver kunna som certifierad. Kunskapskraven ställs på tre nivåer: *ha kunskap om*, *ha kännedom om* respektive *att känna till*. Att "ha kunskap om" ställer högst krav, "känna till" lägst och "ha kännedom om" är en kravnivå mellan dem. Vilka författningar det handlar om anges i det allmänna rådet.

Motiv:

Det är självfallet viktigt för den som ska jobba som fristående sakkunnig kontrollant tillgänglighet att ha kunskap om bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet för byggnader. Samtidigt behöver man kunna sätta in tillgänglighetskraven i ett helhetsperspektiv med de övriga tekniska egenskapskraven (enligt 2 § BVL), och man ska ha kunskap om de krav som gäller för ändringsfallet och hur de hanteras. I kunskap om reglerna ingår att känna till förarbeten och vägledande rättsfall som rör de utpekade reglerna.

Det är också viktigt att ha kännedom om de andra tillgänglighetskrav som ställs i bygglagstiftningen, även om de inte ingår i den sakkunniges kontroll. Det handlar då om ALM och HIN. Dessutom behöver man ha kännedom om angränsande regelverk, för att sätta bygglagstiftningen i

sitt rätta sammanhang. Detta gäller för Arbetsmiljöverkets regler, som byggreglerna BBR på flera ställen hänvisar till.

Man behöver också känna till vissa övriga lagstiftningar som reglerar tillgänglighetsområdet.

Att man uppfyller kraven enligt denna paragraf ska, liksom när det gäller 8 §, kontrolleras genom prov enligt 9 §. Även i övriga personcertifieringsregler finns krav på kunskap om författningar och utbildningar har ordnats i ämnet.

Den sammanhållna diskrimineringslagstiftningen, Diskrimineringslagen (2008:567) trädde i kraft 1 januari 2009. (Tidigare bestod diskrimineringslagstiftningen av flera lagar som reglerade diskrimineringsförbud på olika områden).

10 §

Här ställs krav på specifik kunskap om de funktionsnedsättningar som omfattas av bygglagstiftningens krav på tillgänglighet och användbarhet. Man ska ha kunskap om hur den nedsatta funktionen påverkar en persons förmåga att fungera i den byggda miljön.

Man ska också ha en allmän kännedom om (vilket är ett lägre ställt krav än att ha kunskap om) funktionsnedsättningar utöver dem som innefattas i *nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga*, och allmänt hur problematiken kring de funktionsnedsatta personernas situation ser ut.

Dessutom anges här att den som blir certifierad ska ha kunskap om vad rollen som fristående sakkunnig kontrollant innebär.

Motiv:

Kravet på tillgänglighet och användbarhet enligt 2 § BVL omfattar funktionsnedsättningarna *nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga*. Även de tillgänglighets- och användbarhetskrav som finns i 3 kap PBL omfattar samma funktionsnedsättningar. Längre ned följer en beskrivning av dimensionerande funktionell förmåga hos personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i relation till den fysiska miljön.

Allergi innefattas inte i begreppet nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga och omfattas alltså inte av kravet på tillgänglighet och användbarhet enligt BVL.

Kontrollen är begränsad till att omfatta byggnader (se tidigare avsnitt *Vad omfattas av kontrollen?*), men när det gäller kompetensen behöver man ha ett visst begrepp om helheten och sammanhanget som byggnaden finns i. Därför utvidgar man till en vidare omfattning än byggnader genom att använda begreppet ”den byggda miljön”. I det lägre ställda kompetenskravet, ”allmän kännedom”, utvidgas detta ytterligare till att omfatta ”den fysiska miljön”.

Det är viktigt att den certifierade förstår hur rollen som kontrollant kommer in i processen och att rollen skiljer sig från den roll man har som aktivt delaktig i projekteringen.

Att man har den kompetens som anges är givetvis avgörande för att kunna bedöma tillgängligheten och användbarheten. Då man inte självklart kan få den kunskap och kännedom som krävs inom de grundutbildningar som är utgångsläget är det viktigt att kompetensen preciseras och att den kontrolleras genom skriftligt prov.

I dagsläget finns inte några utbildningar som täcker in de områden som vi enligt förslaget anger att man behöver ha kunskap om. Som Boverket har uppfattat det nuvarande läget kommer utbildningsorgan att ordna utbildningar med just detta innehåll. I sig är det inte nödvändigt att man gått separata utbildningar för att bli certifierad, utan det som gäller är att man klarar provet enligt 9 §. Certifieringsorganet kontrollerar genom provet att man verkligen har den kunskap och kompetens som krävs.

Dimensionerande funktionell förmåga

Här följer en beskrivning av dimensionerande funktionell förmåga hos personer nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga i relation till den fysiska miljön. Sammanställningen har gjorts av Mai Almén och Agneta Ståhl 2002 (gäller inte texten om Autism).

- **Rullstolsburen:** har funktion i armar och händer och i del av bål och/eller ben. *Personer som använder manuell rullstol, klarar av att till stor del kompensera hastiga rörelser orsakade av plötsliga inbromsningar, skakningar m.m, klarar till viss del små, stegvisa nivåskillnader, har svårigheter att hantera tunga dörrar*
- **Rullstolsburen:** viss nedsatt funktion i armar och händer och i del av bål och/eller ben och har ofta balansproblem. *Personer som oftast använder manuell rullstol, har svårigheter att luta sig i sidled och framåt utan att falla, har svårighet att sträcka sig för att nå saker, kan inte med kroppen kompensera hastiga rörelser orsakade av plötsliga inbromsningar, skakningar m m, har svårigheter att klara av sidolutningar, har stora svårigheter att hantera tunga dörrar, har ofta inte nypgrepp, klarar oftast inte ens små stegvisa nivåskillnader, kan ha smärtproblem*
- **Rullstolsburen:** nedsatt funktion i armar och bål och ben och har påtagliga balansproblem. *Personer som oftast använder elrullstol, har stora svårigheter att luta sig i sidled och framåt utan att falla, har små möjligheter att sträcka sig för att nå saker, kan inte med kroppen kompensera hastiga rörelser orsakade av plötsliga inbromsningar, skakningar m m, har svårigheter att klara av sidolutningar, har svårigheter att klara även små stegvisa nivåskillnader, kan inte hantera tunga dörrar, har ofta inte nypgrepp, kan ha smärtproblem.*
- **Rörelsenedsättning:** nedsatt funktion i ben och/eller höfter och/eller rygg, har ofta balansproblem. *Personer som oftast använder rollator, käpp eller kryckkäppar, har stora svårigheter att lyfta fötterna, har svårigheter att gå bakåt, har svårigheter att gå på ojämnt underlag, orkar endast gå kortare sträckor innan man behöver vila, har svårigheter att klara av sidolutningar såväl som flacka längslutningar, kan ha svårigheter att sträcka sig för att nå saker, har svårigheter att hantera tunga dörrar, klarar oftast inte ens små stegvisa nivåskillnader.*
- **Rörelsenedsättning:** nedsatt funktion i armar och/eller hand, begränsad räckvidd, kortvuxen. *Personer som har svårigheter att räcka eller nå saker, att hålla emot, att hantera tunga dörrar m m, kan ofta ha stor smärta, kan ofta inte bära kasse/väska.*
- **Rörelsenedsättning:** nedsatt ork och balansproblem. *Personer som på grund av medicinska nedsättningar t ex hjärt- och lungnedsättningar,*

har stora svårigheter att gå längre sträckor, har svårigheter med snabba huvudrörelser.

- **Synneddsättning:** kan orientera med del av synen, balansproblem. *Personer som har stora svårigheter att överblicka omgivningen, har svårigheter att uppfatta nivåskillnade /förändringar vertikalt, har begränsat synfält i sidled eller framåt, har nedsatt synskärpa, har stora svårigheter att gå på ojämna underlag, är i behov av tydliga visuella ljushetskontraster, har stora problem med sidolutningar, använder ibland orienteringskäpp och är då hjälpta av taktila kontraster, har svårigheter att sortera viktig ljudinformation i bullrig miljö.*
- **Synneddsättning:** kan orientera med hjälp av teknikkäpp (lång vit käpp) / ledarhund, balansproblem. *Personer som är blinda eller gravt synskadade, har inga möjligheter att överblicka omgivningen, har svårigheter att uppfatta nivåskillnader både horisontellt och vertikalt, har stora svårigheter att gå på ojämna underlag, har stora problem med sidolutningar, är i behov av tydliga taktila kontraster och/eller tydliga riktmärken (även för ledarhund), har svårigheter att sortera viktig ljudinformation i bullrig miljö.*
- **Hörselnedsättning:** gravt hörselskadad eller döv. *Personer som har behov av hörapparat eller som är helt döva, har svårigheter att överblicka omgivningen, har stora svårigheter att uppfatta tal och ljud, är mycket distraherade av bakgrundsljud, har svårigheter att sortera eller uppfatta viktig ljudinformation, är i behov av tydlig visuell information och i förekommande fall teleslinga.*
- **Kognitiv funktionsnedsättning:** utvecklingsstörning. *Personer som har medfödda nedsättningar av centrala funktioner som svårigheter att orientera sig, svårigheter att förstå ologiska utformningar, svårigheter att hantera plötsliga förändringar/att göra snabba bedömningar/kalkylerande, svårigheter att läsa skriven text, kan ofta förstå bilder i form av pictogram, har förflyttningssvårigheter på grund av komplexiteten i trafikmiljön.*
- **Kognitiv funktionsnedsättning:** förvärvad hjärnskada. *Personer som har begränsat bortfall av någon funktion som kan medföra att man har svårigheter att orientera sig och/eller svårigheter att förstå ologiska utformningar, svårigheter att hantera plötsliga förändringar, svårigheter att läsa skriven text, kan ofta förstå bilder i form av pictogram, har förflyttningssvårigheter på grund av komplexiteten i trafikmiljön, har vissa möjligheter att fylla i med äldre kunskap*
- **Kognitiv funktionsnedsättning:** autism och autismsliknande tillstånd (beskrivning enligt Riksföreningen Autism). *Personer som har medfödda avvikelser i centrala funktioner vilket medför svårigheter att orientera sig, att överblicka omgivningen, svårigheter att hantera plötsliga och oförutsedda förändringar, svårigheter att sortera och uppfatta viktig ljudinformation, mycket distraherade av bakgrundsljud, svårigheter att uppfatta och tolka verbal information, i behov av tydlig visuell information i form av bild och skrift beroende på begåvningsnivå, har förflyttningssvårigheter p.g.a. svårigheter med nivåskillnader, ojämnt eller halt underlag, hissar, rulltrappor, svårt att bedöma när (automatiska) dörrar--- öppnas respektive stängs,*

svårt med miljöer med mycket lysrör och blinkande ljussignaler, svårt med miljöer med mycket människor p.g.a. rädsla för eller obehag av beröring, svårigheter p.g.a. komplexiteten i trafikmiljön.

11 §

Regeln anger att kunskap och kännedom enligt 9 och 10 §§ ska kontrolleras genom skriftligt kunskapsprov.

Motiv:

Denna bestämmelse har redan kommenterats under 9 och 10 §§. Certifieringsorganen kommer med stöd av 9 och 10 §§ att mer detaljerat specificera vad kraven enligt de paragraferna innebär och ta fram frågebanker som kan användas vid proven.

12 §

Här ställer man krav på att den certifierade årligen ska rapportera till certifieringsorganet om genomförda uppdrag och genomförd fortbildning.

Motiv:

Liksom i övriga personcertifieringsregler finns här bestämmelser om rapporteringsskyldighet och det är i enlighet med systemet med ackrediterade certifieringsorgan (styrts av principerna för att bli ackrediterade). Det är det nationella ackrediteringsorganet SWEDAC, Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, som ackrediterar de certifieringsorgan som sedan får besluta om certifiering. Den certifierade personens rapportering utgör underlag, dels under certifikatets giltighetstid (att man får behålla certifikatet), dels vid omcertifiering. Omcertifiering beskrivs under 15 §.

13 och 14 §§

Reglerna innehåller en bestämmelse om certifikatets giltighetstid, som är högst 5 år. De anger också att certifieringsorganen ska skicka uppgifter från certifikat till Boverket.

Motiv:

För personcertifiering som vilar på grunden med ackreditering får certifikatet som längst gälla i 5 år, det är alltså den längsta möjliga giltighetstiden.

Boverket har som mål att, liksom för övrig personcertifiering, ha ett register över alla certifierade. Det är en service som Boverket har valt att ha och uppgifterna finns på webbplatsen som tjänsten ”Certifierade personer och intygsgivare”. Tjänsten innebär att man lätt kan gå in och hitta en sammanställning av de behöriga personer som finns inom olika områden. Många byggnadsnämnder hänvisar till vårt register när behöriga personer ska utses. Tjänsten innebär att förfarandet både för tillsynsmyndigheter och byggherrar underlättas. För att kunna hålla registret aktuellt behöver vi de nödvändiga uppgifterna från certifieringsorganen.

15 §

Här regleras vad som gäller vid s.k. omcertifiering, d.v.s. när giltighetstiden för tidigare beslut går ut och man vill få ett nytt certifikat. Det finns då två fall:

1. förenklad kompetensprövning
2. förnyad grundlig kunskapsprövning

Motiv:

Upplägget överensstämmer med hur Boverket har skrivit tidigare i personcertifieringsregler. Man skiljer ut två olika situationer för vad som ska prövas vid en omcertifiering. I båda situationerna ska lämpligheten för uppgiften prövas. Att lämpligheten bevakas är särskilt viktigt för certifieringssystemets trovärdighet.

Normalt sett ska den förenklade kompetensprövningen vara tillräcklig. Men certifieringsorganet har även möjlighet att kräva förnyad grundlig kunskapsprövning. Ett exempel på en sådan situation kan vara att man har anledning att ifrågasätta att den certifierade är tillräckligt aktiv i sin roll, och därmed tappar kompetens.

Att man genomfört kontroll *i tillräcklig omfattning* ska ses i relation till de krav som ställs vid den ursprungliga prövningen, enligt 5 §.

16 §

Här regleras när ett certifikat får återkallas.

Motiv:

Sanktioner är viktigt för trovärdigheten för systemet. En certifierad kontrollant som inte har fullgjort sina åtaganden på ett korrekt sätt kan alltså få sanktioner, där återkallelse av certifikatet är den hårdaste. Regeln anger inte när återkallelse *ska* göras, utan när den *får* göras. Det är viktigt att certifieringsorganen har möjligheten att bedöma vilken typ av sanktion som är lämpligast beroende på situationen. Det kan t.ex. handla om en varning. Detta övervakas i detalj av SWEDAC i tillsynen av de ackrediterade certifieringsorganen, d.v.s. de kontrollerar att certifieringsorganen har bra rutiner för sanktioner. Alla detaljer om sanktioner finns inte med i Boverkets regler. Därför används *får* istället för *ska* om återkallelsen.

Ikraftträdanderegler:

Reglerna träder i kraft den 1 augusti 2009. Boverket ser inget behov av övergångsbestämmelser.

Arbetet med föreskriften

Boverkets interna arbete

Föreskriften och konsekvensutredningen har tagits fram på Boverket av en mindre arbetsgrupp. En kvalitetssäkringssgrupp, bestående av Boverkets experter på området, enhetschef, divisionschef och chefsjurist, har följt arbetet. Arbetsgruppen har stämt av med kvalitetssäkringsgruppen vid flera tillfällen under arbetet.

I arbetsgruppen har följande personer ingått: Agnes Jensen-Carlén (byggregelheten), Cathrine Engström (byggregelheten) och Malin Pettersson (analysenheten).

Externa insatser

Förstudier

Två förstudier har genomförts som underlag för arbetet, den första i december 2005 och den andra i februari 2008. Den första behandlade framför allt frågor kring utbildningar för sakkunniga inom tillgänglighet. Den redovisade en kartläggning över vilka utbildningar som har funnits och finns idag som är relevanta för sakområdet.¹⁶

Den andra förstudien vände sig till tre konsulter som har uppdrag som sakkunniga inom tillgänglighet idag. De sakkunniga fick kommentera ett utkast till kompetenskrav för certifieringen och hur man ställde sig till att det skulle finnas två nivåer av sakkunnigbedömningar. De fick också beskriva typiska arbetsuppgifter som de ställts inför och några specifika fall, som de illustrerade och kommenterade mera ingående. Boverket ställde också frågan om hur *fristående*-sakkunnig-rollen används idag i praktiken.¹⁷

Expertgrupp

En grupp som bestod av externa experter inom området knöts till arbetet. Ett möte hölls, i april 2008, och deltagare var Elisabet Svensson, Handisam, Magdi Dobi, Kvalitetsansvarigas riksförbund och Boverkets byggråd, Mai Almén, Hinderfri Design AB, Jan Szabela, Stockholms stadsbyggnadskontor, Hanne Weiss Lindencrona, HWL Arkitekt AB.

Referensgrupper

En grupp för bredare referensunderlag i arbetet sammankallades också. I gruppen ingick representanter för länsstyrelser, byggnadsnämnder, certifieringsorgan, SWEDAC, Sveriges kommuner och landsting, byggherrar, Handisam, och Sveriges arkitekter. En tillgänglighetssakkunnig, en arbetsterapeut och en person från en utbildningsinstans var också med. Två möten hölls, i maj 2008 och i september 2008.

En avstämning gjordes också med Boverkets samrådsorgan med handikappförbunden, i maj 2008. I samrådet ingår, förutom representanter för Boverkets sakenheter, fem representanter för

¹⁶ Boverket 2005, Eva Björklund, dnr 100-4567/2005.

¹⁷ Boverket 2008, Mai Almén Hinderfri design AB, bbh arkitekter&ingenjörer AB gnm Helén Nilsson samt KCT Västerbotten.

Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO), en representant för Sveriges kommuner och landsting (SKL) och en för länsstyrelserna.

Arbetet med certifieringsreglerna har även presenterats vid ett samrådsmöte om personcertifiering i april 2008, där förutom Boverket även SWEDAC och certifieringsorganen inom personcertifieringsområdet deltog.

Framtagande av föreskriften

De föreliggande reglerna är ett resultat av sammanvägningar av underlag i form av förstudier, synpunkter och diskussioner, både från interna och externa medverkande. Synpunkter och kommentarer på remissen har också vägts in. Kring vissa delar av föreskriften har det funnits och finns det avvikande åsikter. Boverket har tagit ställning så som framgår av den färdiga föreskriften och denna konsekvensutredning.

Konsekvenser

De *direkta effekterna* av dessa nya föreskrifter är begränsade. Bygglagstiftningens tillgänglighets- och användbarhetskrav som sådana påverkas inte av tillkommande certifieringsregler.

De branscher som framför allt påverkas är certifieringsorgan, utbildningsföretag och de konsultföretag som har uppdrag som sakkunniga tillgänglighet. Företag som är byggherrar påverkas också.

De ekonomiska konsekvenserna beskrivs i nästa avsnitt.

Byggherrar

För byggherrar kommer certifieringsreglerna framför allt att innebära att osäkerheten kan minska kring hur bedömningarna av de fristående sakkunniga görs. Systemet med certifiering ger en möjlighet att enhetligt lägga fast på riksnivå vilken kunskap och kompetens som behövs för att göra bedömningar av ifall tillgänglighetskraven är uppfyllda. I och med att certifieringsreglerna skrivs blir också den sakkunniges roll och arbetsuppgifter tydliggjorda.

Byggnadsnämnder

Även för byggnadsnämnder är minskningen av osäkerheten kring de fristående sakkunnigas bedömningar av stor betydelse. Certifieringsreglerna ger kommunerna en möjlighet att få ett säkrare och mer enhetligt verktyg för att avgöra om en byggherre har uppfyllt tillgänglighetskraven eller ej. Reglerna kring certifikaten medför också en formell möjlighet att återkalla certifikat för de kontrollanter som visat sig vara olämpliga för uppgiften. En viktig effekt är att risken för ifrågasättande av kontrollens giltighet kan minskas. Sammantaget kan effekten bli att tilliten till kontrollsystemet kan öka.

Utbildningsinstanser och -företag

För utbildningsinstanser och -företag innebär reglerna en möjlighet till ett nytt marknadsområde för utbildning, alternativt utvidgat marknadsområde för dem som redan har kurser med liknande innehåll och målgrupper. Sett på längre sikt skulle certifieringsreglerna kunna medföra positiva återverkningar på högskolornas och universitetens utbildningar.

Certifieringsorgan

För certifieringsorganen innebär reglerna ett nytt marknadsområde. Detta medför initialt stora kostnader, dels för ackrediteringen, dels för att bygga upp nya system för certifiering och omcertifiering. Om certifieringsorganen bedömer att de inte kan få täckning för dessa kostnader, d.v.s. om de bedömer att för få kommer att vilja certifiera sig, kommer certifieringsorganen inte att ackreditera sig för denna uppgift. Hur många som vill certifiera sig är beroende av i vilken utsträckning kommunernas byggnadsnämnder utnyttjar möjligheten att kräva sakkunnigkontroll, vilket påverkar efterfrågan på kontrollanter och certifierade sådana.

Sakkunniga

För de sakkunniga som kan och väljer att certifiera sig kan konsekvensen av reglerna vara en ökad marknad. Detta förutsätter återigen att byggnadsnämnderna är aktiva med att utnyttja fristående-sakkunnigkontrollen. Den certifierade kan också ta ut ett högre timpris p.g.a. sin dokumenterade, specifika kompetens på området.

För de sakkunniga som inte uppfyller kraven för att certifiera sig kan reglerna innebära istället innebära en minskad marknad. Men man ska komma ihåg att certifieringsreglerna inte har någon direkt påverkan på sakkunnigrollen inom byggherrens egenkontroll. Certifiering är heller inte något krav för att kunna vara fristående sakkunnig kontrollant. Reglerna innebär inget hinder emot att de som har väl utarbetade kontakter och en fungerande roll som kontrollant idag hos en kommun, eller flera kommuner, kan fortsätta att jobba så.

Regelförenkling

Här handlar det förvisso om tillkommande nya regler. Men reglerna möjliggör också till stor del en förenkling av processerna för inblandade aktörer. Det förenklade förfarandet påverkar byggherrar positivt. Även byggnadsnämndernas bedömning av en fristående sakkunnig kontrollant underlättas.

Miljö

De föreslagna reglerna innebär bättre förutsättningar för att det som byggs blir rätt från början. Detta leder till onödiga ändringar undviks, vilket är positivt ur miljösyn.

Jämställdhet

Inga särskilda konsekvenser till följd av dessa föreskrifter

Barn

Inga särskilda konsekvenser till följd av dessa föreskrifter

Kostnadsmissiga konsekvenser

Certifieringsföreskrifterna innebär inte några skärpta krav och medför därför inga kostnader för åtgärder som ökar tillgängligheten. Själva certifieringen medför däremot vissa kostnader som beskrivs och uppskattas nedan. Marknaderna för ackreditering och certifiering är små och kännetecknas inte av perfekta konkurrensförhållanden, vilket innebär att priserna inte nödvändigtvis avspeglar produktionskostnaderna. Därför redovisas här kostnadsuppskattningar för respektive aktör.

Ackrediterings- och certifieringsorgan

SWEDAC är Sveriges nationella ackrediteringsorgan som kompetensprövar verksamheter för exempelvis certifiering. Certifieringsorganen måste vara ackrediterade av SWEDAC för att kunna erbjuda certifiering. SWEDAC:s kostnader för att upprätta en sådan ackreditering förs över på certifieringsorganen och redovisas därför inte separat här.

De certifieringsorgan som väljer att erbjuda den aktuella personcertifieringen måste utforma rutiner för certifiering av en ny yrkeskategori. De initiala kostnaderna för upprättandet av en ny certifiering av den här typen uppskattas till omkring 100 000-150 000 kr¹⁸. De årliga kostnaderna för upprätthållandet av certifieringsrutinerna uppskattas till 10 000-40 000 kr.

Enligt föreskriften kan prövningen ske genom intyg och skriftliga prov, vilket innebär att certifieringsorganet inte behöver bygga upp en omfattande egen kompetens inom området för att bedöma varje sökandes lämplighet. Frågebänk krävs för prövningen och för arbetet med att ta fram frågorna erfordras dock sakkompetens. Framtagandet av frågorna är en av de största kostnadsposterna för certifieringsorganet. Kostnaden för ackrediteringen hos SWEDAC är en annan.

När denna konsekvensutredning skrivs (september 2008) är det tre certifieringsorgan som har angivit att de är intresserade av att erbjuda certifiering av sakkunniga för tillgänglighet.

Kontrollanter

Kostnaden för certifiering som den som vill certifiera sig möter uppskattas av certifieringsorganen till 6000-8000 kr exkl. moms initialt, och sedan 800-1000 kr per år. Certifieringen måste sedan förnyas efter fem år. Kostnaden för att förnya certifieringen bedöms bli densamma som för den första certifieringen, oberoende av om man gör en förenklad eller grundlig prövning. Tidsåtgången för själva certifieringen är ca en halv dag för skriftligt prov och ytterligare ett antal timmar för iordningställande av betyg och dokument.

Den certifierade får även en kostnad för att fullgöra rapporterings-skyldigheten enligt 12 §. Kravet innebär en skyldighet att årligen rapportera om genomförda kontrolluppdrag och om genomförd fortbildning på området. Tidsåtgången, och därmed kostnaden, för rapporteringen om genomförda kontrolluppdrag beror av omfattningen av kontrollverksamheten, men bedöms bli relativt liten. Tidsåtgången för fullgörandet av rapporteringsskyldigheten vid liknande certifiering uppskattas till någon eller några enstaka timmar per år.

Certifieringen innebär samtidigt något minskade administrativa kostnader för kontrollanten jämfört med det fall där kommunen ska göra en särskild bedömning av hans eller hennes kompetens och lämplighet.

De personer som uppfyller kraven på utbildning och erfarenhet men saknar den kompetens som avses i 9-10 §§ kan behöva tillgodogöra sig den kunskapen genom exempelvis en kurs som behandlar relevanta frågor inom tillgänglighet. Ett utbildningsföretag inom branschen har tagit fram ett exempel på en utbildning som förberedelse inför certifieringen. En 4-dagars-utbildning kostar omkring 20 000 kr exkl. moms. En utbildning kan förslagsvis genomföras i två delar med tid mellan, dels för vissa egna övningsuppgifter, dels för att göra reflexioner utifrån sitt eget arbete.

Ett annat alternativ är att man går en fristående kurs på högskola eller universitet, den är då kostnadsfri för kursdeltagaren. I dagsläget

¹⁸ Kostnaden baseras på uppgifter från de certifieringsorgan som intresserade av att erbjuda certifieringen. Kostnaderna är uppskattade utifrån liknande personcertifieringar.

(april 2009) finns en sådan nystartad kurs för höstterminen 2009 (7.5 högskolepoäng, kurstakt 25 %).

För båda utbildningsalternativen uppstår en kostnad i form av utebliven debitering under den tid man är på utbildningen. Genomsnittsarvodet för arkitektjänster år 2008 är ca 700-750 kr per timme exkl moms¹⁹.

För de sakkunniga som kan och väljer att certifiera sig kan reglerna medföra en ökad marknad i det fall byggherrar kommer att föredra att anlita certifierade kontrollanter. Den certifierade kan eventuellt ha lättare att täcka sina högre kostnader genom ett högre timpris eftersom certifieringen gör det enklare att visa sin specifika kompetens på området. Enligt Sveriges Arkitekter varierar priset på arkitektjänster normalt mellan 500 och 900 kr per timme plus moms, men för specialist- och spetsjänster är timarvodet högre²⁰.

Byggherrar

Utgångspunkten är ju att kontroll av fristående sakkunnig normalt sett inte ska behövas (se avsnittet *Kontrollsystemet och reglerna*). Men om byggnadsnämnden ser behov av kontroll och kräver det uppstår kostnadskonsekvenser för byggherren. Den certifierade kontrollanten kommer sannolikt att via en högre timkostnad föra över kostnaderna för certifieringen på byggherren. Storleken på den höjningen beror bl.a. på omfattningen av kontrollantens verksamhet, d.v.s. hur många timmar kostnaderna kan fördelas på. Hur den slutliga kostnaden för byggherren påverkas har vi inte kunnat uppskatta. Förutom en eventuell högre timkostnad finns faktorer som istället innebär en lägre kostnad. Exempelvis innebär kontrollantens minskade tidsåtgång i samband med kommunens bedömning av honom/henne en kostnadsminskning. Det är också möjligt att den som är certifierad och har rätt kompetens kan utföra arbetet på ett mer effektivt sätt, vilket också kan hålla nere tidsåtgången.

Kommuner

Certifieringen syftar bland annat till att förenkla för den kommunala nämnden i bedömningen av kontrollantens kompetens. På så sätt innebär certifieringen minskade kostnader för kommunen. Det är inte känt hur stora kostnaderna för den bedömningen är idag. De kostnaderna beror dels på vilka rutiner som används för lämplighetsprövningen, dels på i vilken omfattning kommunen använder sig av kontroll av fristående sakkunnig tillgänglighet.

Omfattning

De totala kostnaderna beror bland annat på i vilken omfattning certifieringen kommer att utnyttjas. Eftersom vare sig utnyttjandet av kontroll av fristående sakkunnig eller certifieringen är obligatorisk kan vi inte med säkerhet i förväg avgöra i vilken omfattning certifieringen kommer att ske.

Vi har inte heller någon heltäckande bild av hur många aktörer som idag fungerar som fristående sakkunniga tillgänglighet. Resultaten från

¹⁹ Enligt Sveriges arkitekters webbplats arkitekt.nu

²⁰ Enligt Sveriges arkitekters webbplats arkitekt.nu

rundfrågningen (se avsnittet *Problembeskrivning*) är inte tillräckligt tillförlitliga för att man ska kunna dra några slutsatser om situationen i landet som helhet. Resultatet ger dock en indikation om att utnyttjandet av fristående sakkunnigkontroll tillgänglighet i dagsläget är relativt begränsat, även om vissa kommuner använder sig av kontrollen i alla ärenden som omfattar flerbostadshus eller offentliga lokaler. Det är en förhoppning att rollen som fristående sakkunnig kommer att förtydligas i och med certifieringsföreskrifterna och därmed utnyttjas i större utsträckning framöver.

Det är alltså svårt att bedöma i vilken omfattning den här personcertifieringen kommer att ske. En utgångspunkt kan vara antalet kommuner, 290 st. Varje kommun hanterar från några enstaka upp till flera hundra byggnämmandens ärenden varje år. Det kan vara rimligt att anta att varje kommun behöver ha tillgång till åtminstone en fristående sakkunnig.

För att illustrera en övre gräns för hur många som skulle kunna vara aktuella för den här personcertifieringen visar vi här det totala antalet personer med den formella utbildningen som krävs. Antalet arkitekter (inriktning husbyggnad) är ca 5000²¹ och antalet högskoleingenjörer med bygginriktning är omkring 4500²². Här ingår inte de med annan likvärdig utbildning. Det är givetvis endast en liten del av dessa som arbetar specifikt med tillgänglighetsfrågor och därmed är aktuella för den här personcertifieringen. Antal tillgänglighetskonsulter som genomgått minst 44 veckors heltidsutbildning finns ca 55 st som fullföljt utbildningen på Lernia-Hadar och av dem är ca 35-40 st aktiva.

Som jämförelse: certifierade sakkunniga kontrollanter kulturvården (KUL) finns ett 40-tal certifierade personer (mars 2008). Det är vår uppfattning att efterfrågan på certifierade sakkunniga kontrollanter av tillgänglighet troligtvis kommer att bli större än för certifierade sakkunniga kontrollanter kulturvården.

Detta resonemang ska inte ses som någon säker bedömning av den framtida omfattningen av personcertifieringen, som till stor del beror på i vilken utsträckning kommunernas byggnadsnämnder kommer att utnyttja sakkunnigkontrollen och huruvida byggherrarna i sin tur efterfrågar certifierade kontrollanter.

Hur många som idag fungerar som fristående sakkunniga inom tillgänglighet men som inte uppfyller kriterierna för certifieringen vet vi inte. Eftersom certifiering inte är något krav finns möjligheten kvar för dem att även fortsättningsvis arbeta på samma sätt.

²¹ Siffran baseras på Sveriges Arkitekters medlemmar, Husbyggnadsarkitekter i åldern 25-65 år.

²² 2006/2007 enligt SCB:s statistik över examina.